

Nedaleko od ove crkve je najstarija crkva u Parizu Saint Germain des Prés iz VI. st. U njoj je sahranjen poljski kralj Jan Kazimir V. koji se odrekao prijestolja i postao redovnik sen-žermenske opatije. U roman-skom je stilu.

Odmorih se malo pred jednom kavanicom uz specijalitet parišku palačinku. Sjetih se pisca Honoré de Balzaca koji je tu stanovao i čiji spomenik krasi ovu četvrt.

Preko puta Palais du Louvrea je crkva Saint Germain L'Auxerrois sa čijeg tornja je dat znak za pokolj u Bartolomejskoj noći. Nešto dalje je crkva najljepša iza katedrale u Parizu, Saint Eustache, koja ima glazbenu tradiciju. U njoj je prvi put izveden *Te Deum* od Berlioz, *Granska misa* od Liszta itd. I danas ova lijepu crkvu posjećuju ljubitelji dobre glazbe u određene dane godine. Ovu tradiciju treba zahvaliti odličnim orguljama koje imaju 7.000 svirala. Opći plan crkve je sličan kao i kod katedrale. Osobito je lijep kip Bogorodice od kipara Pigalle-a.

Poželjeh čuti te orgulje. Jedno jutro poranila sam, te se već u sedam sati nađoh u klupi crkve. Vjernika je malo, ali su zato obadva reda klupa do polovine bila puna studenata teologije. Gozbu stola Gospodnjega uzveličao je taj veliki zbor mladih ljudi koralnim napjevima nenadmašive ljepote. Kako li su se meko stapali ti glasovi u svom pianu i crescendo! Izvadih moj notesić da bar nešto teksta zabilježim. Jedan mi napjev bi blizak pa sam ga neprekidno pjevušila idući ulicom. Stigavši u stan zapisah ga po pamćenju.

Raspitujući se kasnije udoh u trag tom napjevu i tekstu. Tekst pjesme napisao je franački teolog Maurus M. Hrabanus koji je živio u drugoj polovici VIII. a u prvoj polovici IX stoljeća. Bio je praeceptor Germaniae (učitelj instruktor), napisao je veći broj pjesama među kojima i ovu. Napjev je koralni a potiče iz X. stoljeća:

O dođi, Stvorče, Duše svet

Pjesma ima sedam strofa od kojih zadnja glasi:

*Sva slava Ocu vječnomu
i uskrslom Sinu mu,
Sa tješiteljem presvetim,
nek bude sad i uvijek. Amen.*

Izašla sam iz crkve ushićena pjevanjem, ali te čuvene orgulje nisam čula.

Osim ovih nekoliko najstarijih i najljepših bogomolja u Parizu bi se moglo još vidjeti njih na desetke. Svaka od njih nosi neku izuzetnost i zanimljivost. Nije čudo, jer Parižani vole svoj grad, a ta se ljubav očituje kroz velike ideje mnogih arhitekata, kipara i slikara. Ta je ljubav izražena ne samo na crkvama nego i na mnogim drugim zdanjima kojim ova metropola obiluje.

Zdenka MILETIĆ

Prva uplata u fond »Sv. Cecilije«!

S. Lucijana Bobaš iz Guče Gore uplatila je za fond »Sv. Cecilije« za 1983. 1.000 din i za 1984. 1.000 din. Hvala!

Stara poslovice kaže: Riječi pokreću a primjeri povlače za sobom.

PRIKAZI

SPOMENICI GLAGOLJAŠKOG PJEVANJA I.

— Glagoljaško pjevanje u Poljicama kod Splita, JAZU, Zagreb, 1983.

Iako je prošlo više od 16 mjeseci od pojave knjige ovog naslova, do sada (listopad 1984.) nisam nigdje susreo o njoj opširan i stručniji osvrt. Rad ovakvog značenja i obujma, osim novinskih informacija, a takvih je bilo više, trebao je izazvati reakcije naših (i stranih) muzikologa, etnomuzikologa, folklorista, lingvisti, teologa liturgičara i znanstvenika drugih specijalizacija. Od izdanja je prošlo toliko vremena da su se već trebali pokazati i prvi praktični plodovi, iako knjiga (zbornik, rad) ima prvenstveno znanstveno-teoretsku namjenu. Skladatelj Boris Papandopulo za svoju *Poljičku misu*, prema riječima idejnog inicijatora te mise don Špira Vukovića, koristio je materijal iz zbornika, a i sam je u jesen 1983. posjetio neke poljičke župe i slušao pjevanje po crkvama. (O tome sam pisao na drugom mjestu).

Prvi svezak iz upravo monumentalnog projekta *Spomenici glagoljaškog pjevanja*, Razreda za muzičku umjetnost JAZU (urednik — član suradnik Jerko Bezić) i Muzikološkog zavoda Muzičke akademije u Zagrebu (i nekih drugih institucija), uz sufinanciranje Republičke samoupravne zajednice u oblasti kulture SRH, naslovljen je *Glagoljaško pjevanje u Poljicama kod Splita*. Sve je to snimio, transkribirao i analizirao Stjepan Stepanov. (Doduše, nekoliko skladbi snimio je, transkribirao i analizirao Jerko Bezić.) Neka mi bude dopušteno primijetiti i da uz smrt Stepanovu nisam naišao na odgovarajući nekrolog. Stepanov je, naime, u međuvremenu 1984. umro. Na 300 stranica velikog enciklopedijskog formata, na tvrdom papiru, nalazi se ovako raspoređen sadržaj: *Uz prvi svezak Spomenika glagoljaškog pjevanja* (J. Bezić), *Uvod* (S. Stepanov), *Napjevi (notna građa)*, *Analize i napomene, Nizovi upotrebljenih tonova, Redoslijed izlaganja napjeva, Tekstovi napjeva, Popis pjevača, Oblici napjeva (prema oblicima teksta) i njihova zastupljenost, Popis građe prema pojedinim lokalitetima, Zusammenfassung i Einleitung*. Jedino tako je i trebalo biti sve uređeno i predstavljeno javnosti. Razumljivo je da najveći i najvažniji dio knjige obuhvaća notna građa transkribiranih napjeva i uz nju analiza iste. Ništa manje nije vrijedan Bezićev *Uz prvi svezak*... zajedno sa Stepanovljevim *Uvodom*. To je zapravo jedna studija, ili, to su dvije kraće studije o povijesti glagoljaškog pjevanja i povijesti sistematskog proučavanja glagoljaškog pjevanja kod nas.

Bezić u svojem uvodnom radu govori o notnim zapisima glagoljaškog pjevanja do Drugog svjetskog rata, o snimanju tog pjevanja na magnetofonske vrpce, o transkribiranju magnetofonskih snimaka, o mogućnosti dugoročnog i sustavnog objavljivanja transkripcija napjeva, o nazivu »glagoljaško pjevanje« te konačno o rasporedu i redoslijedu izlaganja građe u ovom svesku.

Držim da nema smisla prepričavati sadržaj Bezićeva uvoda (ili čitave knjige) i iznositi sve njegove pozitivnosti, jer tko pozna Bezićevu stručnost i svu pedantnost svakog njegovog rada, taj može pretpostaviti da se sve to očituje i u ovom radu. Ja bih tek spomenuo po gdje koju poteškoću ili zanimljivost na koju sam naišao kroz čitav prvi svezak, koja je po-

sebno privukla moju pozornost, a sve prema onoj narodnoj: da dobar konj ima sto mana a loš samo jednu, da ne valja.

U naslovu stoji u *Poljicama*, dok svi Poljičani a i rječnici kažu u Poljicama. »U prvoj polovici 20. st. nije se moglo provesti šire organizirano istraživanje...« Držim da se to i prije moglo (i pogotovo trebalo) iako je danas, zahvaljujući osobito magnetofonu, kudikamo lakše. Pod podnaslovom *Notni zapisi do Drugog svjetskog rata* spomenut je rad o. Bernardina Sokola. Usudio bih se reći da je to gotovo prvi put da ga se spominje u glazbenoj literaturi, osim natuknice u trećem svesku *Muzičke enciklopedije* i drugom svesku *Leksikona jugoslavenske muzike*. Sav njegov opus (i život) očekuje temeljito proučavanje, za početak barem u formi kakvog seminarskog ili diplomskog rada na Institutu za crkvenu glazbu ili Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Prema navođenju radova o glagoljaškom pjevanju uočljivo je da se prije rata nitko nije bavio proučavanjem tog pjevanja u srednjoj Dalmaciji koja je u nekim svojim dijelovima sačuvala neprekinutu glagoljašku tradiciju.

Govoreći o snimanju na magnetofonske vrpce glagoljaških napjeva jasno je da Beziću nisu mogli biti poznati svi sakupljači jer su neki to radili samoinicijativno i snimke zadržali u privatnom posjedu. Spomenuo bih npr. da je preko školskih praznika 1962. i 1963. godine, tada student teologije a sada župnik u Rudi kod Sinja, don Ante Čipčić (ja sam ga pratio i pomagao mu), na poticaj Josipa Andrića i Vinka Žganeća, snimao crkvene pučke napjeve po župama splitske nadbiskupije, osobito po Kaštelima. Bezić spominje da se Stepanov 1963. aktivno uključio u snimanje glagoljaškog pjevanja i da je, među ostalim, snimao i u Čapljini i Trebižatu u Hercegovini. To je zanimljiv detalj; ne bih, naime, očekivao da ga je put vodio i tamo. Ovdje bih spomenuo i rad Ljube Stipišića, osobito u vezi sa snimanjem LP albuma *Pučje moj* i popratnog teksta (Bezić, Buble, Blajić). Bezić nije mogao spomenuti album jer se pojavio neposredno nakon izlaska *Spomenika*.

Iznoseći sadržaj velikog projekta transkribiranja i objavljivanja notnih zapisa glagoljaškog pjevanja *Spomenici glagoljaškog pjevanja* Bezić u četvrtoj točki piše: »U razdoblju 1979—1985 predviđa se objavljivanje triju svezaka *Spomenika* (Poljica, Novi Vinodolski i Kraljevica, Kaštela)«. *Poljica*, dakle, imamo, a dok ovo pišem do 1985. je samo četrdesetak dana. Govorilo se je da je drugi svezak već odavno u tisku. Očekujemo ga s nestrpljenjem. Pripomenuo bih kad se o Kaštelima radi, da osim što sam rođen u neposrednoj blizini, stjecajem prilika kao srednjoškolac i student često sam slušao glagoljaško pjevanje, a kasnije kao svećenik (osobito u posljednje vrijeme) sam sâm u njemu sudjelovao i poticao pjevače i župnike na čuvanje i njegovanje. Zato s posebnim zanimanjem očekujem svezak o Kaštelima.

U dijelu *Naziv »glagoljaško pjevanje«* izlazi na vidjelo kako je jako teško reći što se zapravo podrazumijeva pod glagoljaško pjevanje. Vj. Štefanić »se opredijelio za ovaj termin posebno zbog toga da istakne posebnu granu slavenskog crkvenog pjevanja, jer se i u svjetskoj literaturi pod crkvenoslavenskim pjevanjem obično misli na liturgijsko pjevanje istočnog obreda«. Ta »svjetska literatura« jedva da je i znala da se negdje u rimskom liturgijskom obredu upotrebljava još neki jezik osim latinskog. Kako se često u ovom radu upotrebljava termin *paraliturgijski* Bezić je donio Kniewaldovo objašnjenje što bi pod tim trebalo podrazumijevati. Možda bi to objašnjenje nakon Koncila trebalo malo korigirati. Točnom i duhovitom držim Hammovu primjebdu da glagolizam izmiče zakonima umovanja jer: »... kako protumačiti ono uporno ostajanje uz Rim i katolicizam i uz to jednako uporno odbijanje latinizma u Crkvi, koji je univerzalistički Rim smatrao bitnim i vanjskim znakom pripadnosti Crkvi...?« Govoreći o crkvenom pjevanju istočnog obre-

da zaboravlja se spomenuti pjevanje naših grkokatolika. Napokon na str. XI. nalazimo, mogli bismo reći, Bezićevu opširniju definiciju glagoljaškog pjevanja, koju bi trebalo ovdje gotovo čitavu citirati. Ja bih tek na jednom mjestu izmijenio poredak riječi »bizantinsko i gregorijansko« i u »definiciji« ipak posebno spomenuo tzv. varoški tip melodije i pjevanja.

Za odsjek *Raspored i redosljed izlaganja građe* u ovom svesku imam više manjih zabilježbi. Evo nekih. Navođenje sela u Poljicama nije uvijek dosljedno u geografskom smislu. Jednom se navode od istoka prema zapadu, drugi put obratno. Zanimljivo je da Stepanov nije svraćao u sva sela Poljica, tako npr. u Srednjim Poljicama nije bio u Čišlama, Ostrvici, Podgrađu i Zvečanju. Točno je da je danas službeni naziv Ulazna pjesma, ali kad se već navode i drugi nazivi ja bih spomenuo i Introit; tako isto za Čitanje, uz Stenje spomenuo bih Epistola ili Pištula i slično... Kako to da Stepanov nije snimio odgovor *Bogu hvala* na svećenikov pozdrav *Idite misa jest* na završetku mise budući da je to u pjevanim misama neizostavno pjevani dio, a melodijski je gotovo uvijek zanimljiv (kao i u gregorijanskom koralu)? Nedavno sam u jednoj poljičkoj župi, kao i u mojem rodnom Solinu, čuo za pjesmu *Braćo, brata sprovodimo* i naziv bratimska a ne samo kako je u *Spomenicima* navedeno. U više poljičkih župa za božićne blagdane pjevaju, čuo sam to, U se vrime godišta. Druge ijekavizirane varijante navedene u knjizi držim da su plod obzira pred »stranim« čovjekom i mikrofonom.

U svom *Uvodu* Stepanov kaže da »... liturgijsko pjevanje u Poljicama pruža prilično vjernu sliku pretkoncilskog i postkoncilskog stanja liturgijskog pjevanja u ovim krajevima«. Ako ovo »u ovim krajevima« znači srednju Dalmaciju onda pjevanje u njima ne pruža prilično vjernu sliku pogotovo postkoncilskog stanja. Ondašnji župnik Sitna Donjeg (sada već pokojni) don Mate nije Katarić nego Katavić. Odsutnost župnika, pogotovo slučajna, pa i trajna iz neke župe, nije smjela biti razlogom da se tu župu mimoide. Pjevači su se mogli sakupiti i bez župnika. U novije vrijeme neki župnici ne podržavaju tradiciju glagoljaškog pjevanja; poneki joj se kadikad, nažalost, i otvoreno suprotstavljaju, a sve iz krivo shvaćenog koncilskog posuvremenjenja. U *Napomenama* čitamo da je kod snimanja negdje nešto izostavljeno jer je magnetofon bio kasno uključen ili je snimanje prerano prekinuto. Zar se to smije dogoditi u snimanju u znanstvene svrhe i zar se nije moglo ponoviti? Doduše pročitao sam i ovo: »Pjevači nisu htjeli ponoviti«.

Dobru studiju o glagoljici i glagoljašima u Poljicama objavio je u *Poljičkom zborniku* 1971. (dakle *in illo tempore*) Josip Bratulić. Držim da Stepanov upotrebljava jake riječi kad kaže: »... ta ni sami popovi glagoljaši jamačno nisu dobro vladali svojim dijelom staroslavenskog teksta, jer je i jednim a drugima bio jezično stran i većim dijelom nerazumljiv...« Pjevačima i puku možda! Da bi možda i ambrozijansko pjevanje moglo imati svog udijela u nastanku glagoljaškog pjevanja držim teško prihvatljivim zbog više razloga koje ovdje ne treba spominjati. Negdje dalje piše Stepanov: »U Poljicama se srećom ni danas ne susreću u velikom broju sladunjave komponirane pjesme kao u mnogim župama u drugim krajevima, a srećom nisu još u većoj mjeri uvedeni ni harmonij ni električne orgulje«. To je možda točno za vrijeme kad je Stepanov snimao po Poljicama. U posljednjih desetak godina situacija se dobrano izmijenila nagore pod tim vidom. Ipak javlja se i ostaje trajan problem kako sačuvati vrijednost trajne i osebujne ali često liturgijski nefunkcionalne tradicije i ne pretvoriti crkvu u muzej bez života.

Najvažnijim dijelom knjige, transkribiranim napjevanjima, možemo posvetiti malo riječi. Vjerujem da je Stepanov muketran posao transkribiranja melodija sa vrpca izveo zaista točno. Transkripcija melodija slabodnog ritma težak je i delikatan posao.

U dijelu knjige *Analize i napomene* zapažamo zanimljivu činjenicu da su gotovo redovito u tenorskim dionicama upotrebljeni brojniji tonovi (od trikorđa do heksakorda), dok je melodijski opseg manji od basovske dionice. Od modusa najčešći su frigijski i dorski i njihovi plagali...

Imamo, dakle, pred sobom prvi svezak velikog kulturnog izdavačkog pothvata *Spomenici glagoljaškog pjevanja* koji je plod mukotrpnog rada snimanja, transkribiranja, analiziranja i komentiranja (Stjepan Stepanov) kao i rada na uvodnoj studiji (Jerko Bezić) i velikih materijalnih ulaganja različitih institucija.

Tehnička oprema knjige je na najvišem nivou.

Vjerujem da su zainteresirani s velikim oduševljenjem primili ovaj prvi svezak i da s nestrpljenjem očekuju ostalo. Uostalom, to je naš dug prema jednoj našoj autohtonoj glazbenoj i kulturnoj tradiciji.

Petar Zdravko BLAJIĆ

ZBORNİK »IVAN MATETIĆ — RONJGOV« —

Rijeka-Ronjgi, 1983

Kulturno-umjetničko društvo »Ivan Matetić-Ronjgov« objavilo je zbornik koji nosi ime po skladatelju što je postao glazbeni simbol Istre i Hrvatskog primorja. Urednik zbornika dr. Vinko Tadejević u Uvodnoj riječi ističe da se skupilo dosta građe o životu i radu I. Matetića-Ronjgova, pa se pokazala potreba da se sve to nađe na okupu. Neposredni povod za pripremanje zbornika dao je znanstveni skup održan u Ronjgima prigodom 100-godišnjice Matetićeve rođenja (1980) a nešto kasnije sličan je skup održan u Zagrebu u okviru »Dana hrvatske glazbe«.

Prvi dio zbornika posvećen je proslavi 40-godišnjice sjedinjenja Istre, Rijeke, Zadra i otoka s maticom zemljom. Veza između istarsko-primorske narodne glazbe i toga događaja ogleda se u činjenici da je upravo ta glazba Komisiji za razgraničenje 1947. pružila jedan od važnih dokaza pripadnosti toga kraja Hrvatskoj i Jugoslaviji.

Drugi, najveći dio zbornika sadrži materijale s navedenih skupova i teorijske radove I. M. Ronjgova o istarskoj glazbi, upravo one koji su bili objavljeni u *Sv. Ceciliji* 1925., 1926. i 1931. (»O istarskoj ljestvici«, »O bilježenju istarskih starinskih popjevki«, »Još o bilježenju istarskih starinskih popjevki« i »Crkveno pjevanje na otoku Krku«). Nadalje tu su i radovi drugih o I. M. Ronjgovu ili o istarsko-primorskoj narodnoj glazbi (npr. A. Dobronića, N. Hercigonje, S. Zlatića, D. Prašeljca, V. Fajdetića, A. Bonifačića itd.). Matetićeve pisma drugima, drugih njemu i ostali napisi osvjetljavaju i Matetićeve intimnu stranu te njegove poglede i glazbene prilike za njegova života. Čitava ta obilna građa naslovljena je »Prilozi za monografiju 'Ivan Matetić-Ronjgov'«. Korisno će poslužiti daljnjem proučavanju njegova djela.

Treći dio zbornika je ljetopis kult. umj. društva »I. M. Ronjgov« koje mnogo čini na promicanju kulturnog života u svom kraju.

Zbornik sadrži preko 600 stranica pa će ovaj prikaz čitaocima pružiti samo mali uvid u njegovo sadržajno bogatstvo.

Nikša NJIRIĆ

Lovro Županović, CENTURIES OF CROATIAN MUSIC 1 (sv) (prev. V. Ivir), Music information center, Zagreb 1984, str. 187 + XLVI

Upravo je izišla iz tiska knjiga dr. Lovre Županovića, *Centuries of Croatian music 1 (sv)*, treća iz serije prijevoda Muzičkog informativnog centra u Zagrebu. Recimo odmah na početku: nalazimo se pred jednim od fundamentalnih ostvarenja suvremene hrvatske muzikologije, dostignućem koje u mnogome obogaćuje hrvatsko znanstvo. Ova knjiga predstavlja proširenu verziju Županovićeve *Stoljeća hrvatske glazbe*, Školska knjiga, Zagreb 1980, a zamišljena sinteza o hrvatskoj glazbi sada će biti tiskana u tri sveska. Radi se, dakle, o najopsežnijoj sintezi hrvatske glazbene kulture do sada, vrednijoj tim više što će biti tiskana na engleskom jeziku.

Predma *Centuries* predstavlja prošireni prijevod *Stoljeća*, sada prezentirana građa unekoliko se razlikuje po koncepciji. Činjenica da je ovaj povijesni pregled hrvatske glazbe namijenjen prvenstveno stranoj (muzikološkoj) publici pridonijela je novom rasporedu građe: dokumentacija je znatno obogaćena, a piščev angažman usmjeren je k smjelim pretpostavkama i zaključcima. Dokumentiranost Županovićeve knjige obogaćena je na nekoliko planova. Dok su u *Stoljećima* svjesno bili izbjegnuti notni primjeri a posebnu atraktivnost činile su brojne ilustracije, sada se autor odlučio na ilustrativnost glazbenih primjera, dok su likovni prilozi pridodani na kraju knjige. I možda po principu, *res, non verba*, glazbeni primjeri, kojih ima popriličan broj (čak 68!), zasigurno će stranoj čitalačkoj publici biti riječit dokaz raznolikosti i velike vrijednosti starije hrvatske glazbene kulture.

Naravno, kad netko kao Lovro Županović desetljećima traga za hrvatskom glazbenom baštinom, kad intenzivno transkribira, priređuje za koncertne izvedbe i objavljuje gotovo sve iole vrijedno do čega u svom marnom posleništvu dode, kad smjelo ruši neke muzikološke predrasude i donosi nova viđenja, tada je sigurno da će njegova vizija hrvatske glazbene prošlosti biti puna prodora u novo, često obogaćeno nekim subjektivnim stavovima. Osobna autorova angažiranost vidljiva je u rasporedu građe, pridavanju važnosti određenih problematskih krugova (tako se, primjerice, čak na 8 stranica raspravlja o Hektorovićevim zapisima u *Ribanju*, a sve je to popraćeno i sa 6 glazbenih ilustracija, ili manja zainteresiranost za neke druge pojavnosti (glazbena dubrovačka obitelj Courtoys obrađena je na svega jednoj stranici), a konačno i u odabiru notnih primjera (što je potpuno razumljivo, kad znamo da je gotovo sve transkribirao sâm Županović!).

Možda je upravo jedna od najvećih vrijednosti Županovićeve *Centuries* izvanredni odabir, velika raznolikost i nezamjenjiva dokumentiranost brojnih glazbenih primjera. Mnogi su od tih glazbenih primjera još neobjavljeni, a oni koji su predviđeni kao materijal za izvedbu, imaju poseban čar svježine. Vjerujem da će vrijednost hrvatske glazbene kulture za strano čitateljstvo biti prikazana prvenstveno baš preko izvanrednih glazbenih primjera.

Županovićeve sinteze hrvatske glazbe predviđena je u tri sveska. Prvi svezak sadržava građu do kraja 18. stoljeća, drugi je predviđen za 19. a treći za 20. stoljeće. Bude li autor i ostale sveske obogatio dokumentacijski i interpretativno kao ovaj prvi, sigurno je da će ta sinteza predstavljati još dugo nezamjenljiv rudnik za generacije muzikologa koje tek nadolaze. Poželimo stoga na kraju dr. Županoviću još mnogo novih *Stoljeća!*

Ennio STIPČEVIĆ